

У МОЇХ зайомих росте син. Хлопчик малорухливий, неенергійний, і батьків це дратує. Я помічаю, що поступово вдача у Сашка погіршується, і переконаний, що в цьому вина самих батьків. От якось так заведено у них, що вони без кінця роблять зауваження синові, картають його, підкреслюють усі його проступки, нинішні і колишні. Тільки й чути від них: «Ну в кого ти такий вдався, що з тебе буде!». І жодного разу хлопчика при мені не похвалили за щось, не висловили задоволення його, хай незначними, успіхами.

Коли якось я звернув на це їхню увагу, батько Сашка вигукнув:

— Нічого його хвалити, не тільки може розвинути у нього зарозумілість, а йому ще стільки треба викорінювати у себе негативних рисочок. Дуже шкідливо захвалювати дітей!

Ні, похвала — не захвалювання. Одна справа — сприяти розвитку в дитині самовпевненості і зовсім інша — прищеплювати їй впевненість у собі. Я глибоко переконаний, що батькам при кожній нагоді варто похвалити сина, порадити разом із ним навіть найменшій його перемозі над собою і частіше нагадувати йому: «Ти — хороший!».

Розповім ще про одного хлопця. Він був другорічником. У школі сидів на задній парті завжди з якимсь відсутнім поглядом, вчився погано. Вдома, у дворі тинявся з байдужим

на дитина не дуже підготовлена сім'єю, потрапляє в сильний клас і бачить значну дистанцію між собою й іншими — те, що вони роблять легко, швидко, у неї займає багато часу. Іноді це проявляється навіть у вивченні одного якогось предмета. Добре, коли вдома і в класі стараються підтримати учня, з'ясувати, в чому він сильніший, що в нього виходить не гірше, а може й краще, ніж у товаришів.

Інший випадок — дитина прийшла з неблагополучної сім'ї. Вона соромиться, наприклад, того, що батько пиячить, бешкетує, в ній порушується та внутрішня рівновага, яка так вигідно вирізняє дітей з цілком благополучних сімей: вони спокійні, впевнені, вони, нарешті, щасливі.

Так от, діти, у яких немає такої внутрішньої рівноваги особливо потребують того, щоб кожний їхній успіх був помічений і відзначений. І особливо це стосується моральної сфери. Навіть більше, ніж розумової. Тому й треба, мабуть, якомога частіше нагадувати маленькій людині, що вона хороша, добра, чесна, що вона від природи така і може розвивати ці якості.

ОСЬ одне з найбільш поширених батьківських запитань:

— Що робити, коли дитина обманує? Ну от бреше на кожному кроці, навіть тоді, коли потреби, здавалося б, у тому ніякої немає...

НА ПРИЙОМІ У ПСИХОЛОГА

«ТИ — ХОРОШИЙ!..»

виглядом, нічого доброго ніхто ніколи і не чекав від нього. Батьки теж махнули на сина рукою.

І от прийшов новий класний керівник. Придивившись до Ігоря, він зробив висновок, що хлопця вибило щось із колії, що не все в його житті гаразд. Для початку зустрівся з його матір'ю. Та відразу почала скаржитися:

— Ну що мені з ним робити? Всі діти як діти, тільки мій дурником росте, нічого путнього, мабуть, уже з нього не вийде...

— Скажіть, — запитав учитель, — ви і йому коли-небудь такі слова говорите?

— Аякже, з ранку до ночі кажу: тупиця нещасний, ні на що ти не придатний...

— Ну, і що, допомагає?

— Анітрохи, начебто він дерев'яний: стоїть, слухає, мовчить.

— А що, власне кажучи, може він вам відповісти? Хлопець уже звик до того, що його вважають тупим. Давайге домовимся: з сьогоднішнього дня ви припиняєте такі балачки. Візьміть себе в руки, і жодного сварливого слова! Навпаки, постарайтеся відшукати в його вчинках таке, за що можна було б похвалити. Невже зовсім ні на що він не здатний?

Мати замислилась.

— Та ні, знаєте, вдома, як я накажу, він допомагає мені, підлогу може добре натерти.

— Ну от бачите, значить є за що сказати йому добре слово.

Класний керівник став іще пильніше придивлятися до хлопця і, помітивши, що в нього хороша зорова пам'ять, завжди хвалив його, коли ця риса виявлялася. Вчителька біології підказала, що Ігор дуже любить тварин. І все, що раніше проходило непоміченим, тепер ставало приводом для похвали, моральної підтримки.

Зрушення відбувалися просто на очах. Не треба думати, що хлопець зразу почав добре вчитися. Ні, звичайно. Але сталося головне: Ігор повірив у власні можливості, в себе, в те, що він не гірший за інших.

Слід сказати, що і вдома прислухалися до порад учителя, перестали без кінця картати хлопця, більше приділяли йому уваги, хвалили за кожний успіх. Усе це дало, нарешті, свої плоди. Хлопець зумів переступити через своє «не можу», «не вмію». Раніше він і не намагався наздогнати однокласників, а тепер відчув, що варто спробувати — і може щось вийти. І вийшло! Хлопець уже давно закінчив восьмий клас, працює і продовжує вчитися.

На жаль, дітей, подібних до Ігоря, які відчувають нестерпне почуття неповноцінності, немало. Вони повірили в те, що нічого не можуть добитися, ні на що хороше не здатні і зробили висновок: «Якщо я все одно не можу, то навіщо й старатися!». Як часто доводиться чути від дітей: «А я краще прочитати не вмію, чисто написати не можу, скільки б не вчив — однаково не запам'ятовую»...

Чому з'являється таке переконання? З різних причин. Од-

на досвід показує, що здебільшого маля, а потім підліток, юнак говорить неправду, бо боїться. Ось дівчинка випадково розлила мамині духи. «Це не я», — вперто твердить матері, тому що боїться покарання. А коли вона знатиме, що який би вчинок не зробила — повинна говорити тільки правду, і тоді мама може засмутитися, але суворо карати її не стане, дівчинка, запевняю, ніколи не збреше.

Знайома вчителька розповіла мені, який урок дала їй колись одна мати. Коли учні запевняли, скажімо, що не приготували уроки, бо була хвора менша сестричка або мама, вчителька завжди заходила до них додому, щоб перевірити це. І частенько батьки дякували їй за пильність. А от в одній сім'ї, коли вона запитала, чи правда, що Коля пропустив учора уроки, бо залишився з хворим братиком, мама з гідністю відповіла: «Наш син завжди говорить правду». «Ви певні у цьому?» — запитала вчителька. «Так, тому що ніхто і ніколи не ображав його недовір'ям, принаймні до сьогоднішнього дня».

І жінка розповіла вчительці, що, будучи малим, Коля міг іноді сказати неправду. Тоді батьки вирішили при кожній нагоді підкреслювати: «Звичайно, ти говориш правду, ми тобі завжди віримо, хіба наш синок може обманювати нас?». Хлопчик слухав такі слова, ніякових червонів, а якось не витримав і сказав:

— Мамочко, татку, я не такий уже й чесний. Траплялося, що я говорив вам неправду, але мені дуже соромно за це, і я ніколи більше так не робитиму.

— Звичайно, не робитимеш, — сказав йому спокійно батько, — ми теж у цьому певні.

ПОВЕРНІМОСЬ до початку нашої розмови. Чи є все-таки підстава в побоюванні батьків, яким здається, що їх похвала з приводу якихось успіхів дитини може легко перейти в захвалювання? Однозначної відповіді тут бути не може. Все залежить від вдачі сина чи доньки. Якщо одні діти не впевнені в собі, постійно сумніваються у своїх силах і можливостях, то іншим навпаки, все дається легко, і надмірні похвали дорослих вони можуть сприймати як щось належне, впевненість їх може перейти в самовпевненість, самовдоволення. Для таких дітей може виявитися шкідливим те, що для інших необхідно і корисно.

Все це зайвийраз переконує: з усіх справ найскладнішою є справа повсякденного творення людини, до якого всі ми з вами причетні, якщо нам випало щастя бути батьками. І чи не найголовнішим у цьому мистецтві виховання є вміння знаходити у своїй дитині точку опори — не для себе навіть, а для неї самої, щоб вона могла на щось у собі спертися і повірити в себе, в те, що вона справді може бути хорошою.

В. СКУМІН,

лікар-психолог.

Київ.